

OBSAH

ÚVOD	15
Územní členění	15
Integrace samostatných měst a obcí	17
HISTORICKÉ SOUVISLOSTI A VÝVOJ JEDNOTLIVÝCH OBORŮ	21
DOPRAVA	23
Doprava lanová	23
Doprava letecká	25
Doprava lodní (vodní)	26
Doprava silniční	27
Doprava železniční (kolejová)	29
C. k. výsadně privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda (k. k. ausschliesslich privilegierte Kaiser-Ferdinands-Nordbahn, KFNB) / C. k. privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda / Severní dráha císaře Ferdinanda (KFNB)	31
Koněspřežná železnice	32
Báňská dráha / Montánní dráha	32
Ostravsko-frýdlantská dráha, OFD (k. k. priv. Ostrau-Friedlander Eisenbahn, OFE)	34
Polanecká spojka / Těšínská dráha	35
Místní dráhy / městská hromadná doprava	36
Společnost brněnských místních drah (Brünner Lokal-Eisenbahn-Gesellschaft, BLEG) / Společnost moravských místních drah, SMMD / Společnost Moravsko-ostravských místních drah	36
Místní dráha Svinov-Klimkovice	38
Moravsko-slezské místní dráhy, akciová společnost (Mährisch-schlesische Lokalbahn-Aktien-Gesellschaft, MSLAG) / Slezské zemské dráhy	38
Místní dráha Ostrava-Karviná, MDOK (Lokalbahn Ostrau-Karwin), „karvinská tramvaj“, „radvanický pendlí“	39
Závodní dráhy Vítkovických železáren / Závodní elektrické dráhy Vítkovických železáren, „Komárek“	40
Dopravní podnik města Ostravy (DPMO)	40
ENERGETIKA	43
Elektroenergetika	43
Závodní elektrárny	45
Veřejné (městské) elektrárny	48
Všeúčinné elektrárny	48
Moravskoslezské elektrárny (MSE) / Československé energetické závody / České energetické závody (ČEZ)	49
Rozvodny a dálková vedení	50
Plynárenství	51
Závodní plynárny	51
Městské plynárny	52
Plynojemy s vodní nádrží, mokré plynojemy	52
Suché deskové plynojemy, systém MAN	52
Dálkové plynovody, plošné zásobování plynem	53
HORNICTVÍ, TĚŽBA UHLÍ	57
První nálezy	57
Pravidelná těžba	59
Koncepce využití kamenného uhlí pro výrobu železa a následný vzestup těžby	59
Koncentrace těžby	61
Kamenouhelné doly a koksovny Jana Wilczka, hrabě Wilczek	61
Vítkovické kamenouhelné doly, VKD / Vítkovické horní a hutní těžařstvo, VHHT	64

C. k. výsadně privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda / C. k. privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda / Severní dráha Ferdinandova, SDF	70
Salm-Reifferscheidt / Ostravská báňská akciová společnost, dříve kníže Salm, a. s.	74
Rakouská Báňská a hutní společnost / Báňská a hutní společnost, B&H	79
Zwierzinovo kamenouhelné těžařstvo, Jan Zwierzina	80
Znárodnění a vznik národního podniku Ostravsko-karvinské doly, OKD	83
Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly, n. p., Ostrava / Ostravsko-karvinské doly, n. p., Ostrava, OKD	83
Útlum těžby	83
Technický vývoj těžby kamenného uhlí	84
Mělké dobývání	84
Metoda chodbicování a výstupkového dobývání	84
Hlubinné dobývání	84
Metoda pilířování	84
Dobývání stěnováním	85
Mechanizace těžby	85
Vodorovná (horizontální) doprava	86
Svislá (vertikální) doprava	86
Povrchová zařízení, těžní věže, jámové budovy a strojovny	87
Větrání dolů	90
Vtažné a výdušní jámy	90
Odvodňování dolů	93
Vodní jámy	93
Úprava uhlí	96
Přípravné pochody	96
Rozdružování	96
Intenzifikační a pomocné pochody	98
HUTNICTVÍ	101
Rudolfova huť / Vítkovické železářny / Vítkovické horní a hutní těžařstvo / Vítkovické železářny Klementa Gottwalda / VÍTKOVICE HEAVY MACHINERY	102
Schüllerova huť	111
Slévárna a továrna na kovové zboží Elbertzhagen und Glassner	111
Žofínská huť	111
Jižní závod (Südbau) / Nová huť Klementa Gottwalda, NHKG / Nová huť / ISPAT Nová huť / Mittal Steel Ostrava / Arcelor Mittal Ostrava / Liberty Ostrava, a. s.	114
Technický vývoj koksování a hutnictví železa	118
Technologický tok hutnictví železa	121
Těžba a úprava rud	121
Výroba koksu, koksování (karbonizace)	122
Koksovací pece	125
Plamenné pece, nepřímá metoda koksování	125
Využívání vedlejších produktů a regenerace tepla	126
Koksochemie, zpracování vedlejších produktů karbonizace	126
Oddělování dehtu	126
Oddělování čpavku (NH ₃)	126
Oddělování benzolu (benzolka)	127
Výroba surového železa	127
Technologický postup výroby surového železa	128
Vysoká pec	131
Pec belgického typu	131
Pec skotského typu	132
Pec novějšího typu s americkými konstrukčními prvky	135
Pec československé konstrukce	135
Pec sovětské typové konstrukce s vlastními vítkovickými úpravami a samonosnými šachtami	135

Ohřev větru a dmýchání	136
Čištění vysokopecního plynu, vysokopecní potrubní trasy	139
Zkujňování surového železa, ocelářství	141
Zkujňovací pochod (zkujňování, ocelářský pochod)	141
Kyselé a zásadité pochody	143
Duplexní pochod	143
Plávkové a svářkové pochody, ocelářské pece	143
Konvertory	143
Kyslíkový konvertor OXYVIT	145
Nístějové plamencové pece, Martinský pochod	148
Martinská / Siemens-Martinská / S-M pec, Wellmannova pec a Talbotova pec	148
Tandemová pec	151
Kelímkové pece	151
Elektrické pece	155
Elektrické obloukové pece	155
Sekundární metalurgie	156
Odlévání	156
Lití oceli (licí pánev, kokila, ingot)	156
ZPO, zařízení plynulého odlévání (kontilit)	158
Tváření	158
Válcování	160
Podélné válcování	163
Kosé válcování, válcovna trubek	163
Válcovací trať s poutnickou stolicí, Mannesmann	164
Válcovací trať s automatikem, Stiefel	165
Kování	167
Stroje pro kování	167
Buchary	167
Lisy	169
CHEMICKÝ PRŮMYSL	171
POTRAVINÁŘSKÝ PRŮMYSL	175
Cukrovarnictví	175
Jatka	177
Lihovary	177
Mlynářství a pekařství	178
Pivovarnictví a sladovnictví	179
VODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ	181
Oderská vodní cesta, průplav Dunaj–Odra–Labe	181
Vodárenství, zásobování pitnou vodou	182
Kanalizace a čištění odpadních vod	184
Údolní nádrže, výstavba přehrad	184
Přehrada Kružberk na Moravici	186
Přehrada Žermanice na Lučině	186
Přehrada Těrlicko na Stonávce	186
Přehrada Olešná u Frýdku-Místku	186
Přehrada Morávka na Morávce	186
Přehrada Šance na Ostravici	186
Přehrada Slezská Harta na Moravici	186
Přehrada Lobník	186
Přehrada Větkovice	186
Malé vodní nádrže, rybochovné nádrže, odkalovací nádrže	187
Tzv. oderská soustava	187

ODVALY, ANTROPOGENNÍ GEOMORFOLOGIE 189

Hornické odvaly 189

Hutnické a chemické odvaly 193

SÍDELNÍ STRUKTURA A OBYTNÁ VÝSTAVBA 195

Populační vývoj a proměna sídelní struktury 196

Dělnické kolonie 198

Hornické kolonie Severní dráhy císaře Ferdinanda / Severní dráhy

Ferdinandovy, SDF 198

Hornické kolonie společnosti Moravsko-ostravského kamenouhelného těžářstva Marie

Anna / Rakouské báňské a hutní společnosti / Báňské a hutní společnosti, B&H 201

Hornické kolonie společnosti kníže Salm-Reifferscheidt / Ostravské báňské akciové

společnosti, dříve kníže Salm, a. s. 202

Hornické kolonie Zwierzinova kamenouhelného těžářstva, Jan Zwierzina 205

Hornické kolonie Kamenouhelných dolů a koksovny Jana Wilczka 205

Hornické kolonie společnosti Vítkovické kamenouhelné doly / Vítkovické horní

a hutní těžářstvo, VHHT 207

Průmyslové město Nové Vítkovice 208

Urbanistická krystalizační jádra 215

Přívoz 215

Meziválečné období, Regulační sbor ostravský 217

Poválečný vývoj názoru na asanační centra 218

Sídliště, nikoliv rozptýlená zástavba 218

Nové socialistické město, pompézní Nová Ostrava 220

ZACHOVÁNÍ PRŮMYSLOVÉHO KULTURNÍHO DĚDICTVÍ 223

Muzejní instituce 223

Průmyslové a živnostenské muzeum ostravsko-karvinského revíru (Industrie- und

Gewerbemuseum für Ostrau-Karwiner-Revier) / Uměleckoprůmyslové a živnostenské

muzeum ostravsko-karvinského revíru Moravská Ostrava (Kunst-Industrie und

Gewerbemuseum für das Ostrau-Karwiner Kohlenrevier) 224

Hornické muzeum Revírního báňského úřadu v Moravské Ostravě (Museum

für Unfallverhütung im Bergbau beim k. k. Revierbergamte in Mährisch Ostrau) /

Hornické a průmyslové muzeum v Moravské Ostravě (Bergbau- und Industriemuseum

in Mährisch Ostrau) / spolek Průmyslové muzeum 224

Průmyslové muzeum / Uměleckoprůmyslové muzeum / Muzeum Průmyslové,

živnostenské a obchodní jednoty pro severovýchodní Moravu a Slezsko v Moravské

Ostravě 225

Městské muzeum / Muzejní spolek pro širší Ostravsko / Průmyslové muzeum

Moravská Ostrava / Ostravské muzeum 225

Muzeum Vítkovic – železáren a strojůren Klementa Gottwalda /

Muzeum Vítkovických železáren / Malý svět techniky U6 226

Hornické muzeum / Landek Park 227

Průmyslové muzeum 227

Památková ochrana objektů, technického zařízení a terénních pozůstatků 228

Industriální soubory Ostravy na indikativním seznamu UNESCO 229

Dosud nechráněné... 230

Mezioborová (monumentologická) koncepce a mezioborová koordinace zachování

industriálního dědictví 230

Zpřístupnění podzemí dolů pro veřejnost 230

Záchranné a zpřístupněné depozitáře 231

Důl Anselm / Eduard Urx / Hornické muzeum / Landek Park 231

Dolní oblast Vítkovice, DOV 232

Důl Michal / Petr Cingr 233

Archeologie	233
Edukační činnost, publikace a exkurze v živých provozech	233
KATALOG KULTURNÍHO DĚDICTVÍ PODLE KATASTRÁLNÍCH ÚZEMÍ	237
K. ú. Dubina u Ostravy	237
Doprava letecká	237
Hangár, letiště Ostrava	237
K. ú. Hrabová	239
Zaměstnanecké kolonie	239
Kolonie Šídlovec, kolonie Vítkovického horního a hutního těžářstva, VHHT	239
K. ú. Hrabůvka	240
Zaměstnanecké kolonie	240
Jubilejní kolonie / „Lizoň“, kolonie Vítkovického horního a hutního těžářstva, VHHT	240
K. ú. Hrušov	243
Hornictví	243
Důl Hubert/Stachanov	243
Důl Ida / Naděje (Hoffnungschacht) / Stalin I / Rudý říjen I	243
Větrná jáma Vrbice	244
Chemický průmysl	247
První rakouská továrna na výrobu sody v Hrušově / Hrušovské chemické závody / MCHZ Dukla / Hrušovská chemická společnost	247
K. ú. Kunčice nad Ostravicí	249
Hutnictví	249
Jižní závod (Südbau) / Nová huť Klementa Gottwalda, NHKG / Nová huť / ISPAT Nová Huť / Mittal Steel Ostrava / ArcelorMittal Ostrava / Liberty Ostrava, a. s. ...	249
K. ú. Kunčičky	252
Hornictví	252
Důl Alexandr	252
Zaměstnanecké kolonie	255
Stará a nová kolonie dolu Alexandr, hornická kolonie SDF	255
Jubilejní kolonie dolu Zárubek, hornická kolonie SDF	257
K. ú. Mariánské Hory	257
Energetika	257
Elektrárna Ignát / Jan Šverma	257
Hornictví	257
Důl, koksovna a elektrárna Ignát / Jan Šverma	257
Důl Ignát / Jan Šverma	259
Koksovna Ignát / Jan Šverma	261
Elektrárna Ignát / Jan Šverma	261
Chemický průmysl	263
Československé továrny na dusíkaté látky / Moravské chemické závody, MCHZ / BorsodChem MCHZ, s. r. o.	263
Zaměstnanecké kolonie	265
Horní kolonie / U Koule dolu Ignát / Jan Šverma, hornické kolonie Báňské a hutní společnosti	265
K. ú. Michálkovice	266
Hornictví	266
Důl Michal / Petr Cingr	266
Zaměstnanecké kolonie	270
Kolonie Ferdinandská, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda	270
Kolonie Peterská / U Pumpy dolu Petr a Pavel, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda	270

Kolonie Josefská dolu Josef, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda	270
K. ú. Moravská Ostrava	272
Doprava letecká	272
Prodejna a čekárna ČSA, Palác Melantrich	272
Doprava silniční	273
Řetězový most / Říšský most / most Miloše Sýkory (k. ú. Moravská Ostrava a Slezská/Polská Ostrava)	273
Doprava železniční	274
Depo Báňské dráhy / Východní remíza ČD	274
Železniční stanice Ostrava střed (Ostrau-Witkowitz), Železniční muzeum moravskoslezské	276
Energetika	276
Energetická ústředna č. III	276
Elektrárna Karolina Společnosti Vítkovické kamenouhelné doly / VHHT	276
Plynojem MAN, ulice 1. máje	276
Hornictví	278
Důl Hlubina	278
Důl č. X / Jindřich	278
Důl Jiří	279
Důl, koksovna a elektrárna Karolina / tzv. Trojhalí a nákupní centrum Forum Nová Karolina	280
Důl Karolina	280
Koksovna Karolina	282
Elektrárna koksovny Karolina / elektrárna Karolina	282
Správní budova Severní dráhy Ferdinandovy / ředitelství OKD	288
Správní budova „Palác“ Báňské a Hutní společnosti / Magistrát města Ostravy, odbor dopravy	288
Hutnictví	291
Správní budova „Palác“ Báňské a Hutní společnosti / Magistrát města Ostravy, odbor dopravy	291
Žofinská huť, energetická ústředna č. III, Vítkovické železářny	291
Potravinářský průmysl	291
Městská jatka, ústřední jatka a dobytčí tržnice	291
Český akciový pivovar / pivovar Ostravar	293
Sladovna Strassmannova pivovaru / Moravskoostravského městského pivovaru	293
Zaměstnanecké kolonie	294
Kolonie Vítkovických železáren / Žofinské a Schüllerovy huti, kolonie Vítkovického horního a hutního těžarstva, VHHT	294
K. ú. Nová Ves u Ostravy	295
Hornictví	295
Větrná jáma č. 3 / Šverma č. 3	295
Vodní hospodářství	296
Městská vodárna / úpravna vody	296
Zaměstnanecké kolonie	296
Dvojdům inženýrů Čs. továren na dusíkaté látky	296
K. ú. Petřkovice u Ostravy	298
Doprava silniční	298
Kombinovaný silniční a kolejový most přes Odru / průplav Dunaj–Odra–Labe	298
Hornictví	298
Důl Anselm / Petershofen I / Masaryk I / Eduard Urx I / Hornické muzeum / Landek Park	298
Důl Oskar / Petershofen 5 / Masaryk 2 / Lidice / sběrné suroviny	301

Zaměstnanecké kolonie	302
Kolonie Mexiko dolu Anselm / Eduard Urx, hornická kolonie	
Vítkovických kamenouhelných dolů, VKD	302
K. ú. Přívoz	303
Doprava lodní	303
Průplav Dunaj–Odra–Labe, koblovský jez	303
Doprava silniční	304
Kombinovaný silniční a kolejový most přes Odru	304
Doprava železniční	304
Železniční stanice Ostrava hlavní nádraží	304
Energetika	306
Elektrárna František / armádní generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor /	
VEOLIA	306
Hornictví	306
Důl, koksovna a elektrárna František / armádní generál Ludvík Svoboda /	
Vítězný únor / Odra	306
Důl František / armádní generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor / Odra	306
Koksovna František / armádní generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor /	
Svoboda	307
Elektrárna František / armádní generál Ludvík Svoboda / elektrárna	
Vítězný únor / VEOLIA, a. s.	309
Chemický průmysl	310
Ostravská rafinerie minerálních olejů Maxe Böhma & Co. / Ostrauer Mineralöl	
Raffinerie / Ostravské závody na výrobu minerálních olejů v Přívoze /	
OSTRAMO, Vlček a spol., s. r. o.	310
Koksárenství	312
Koksovna František / armádní generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor /	
Svoboda	312
K. ú. Radvanice	312
Potravinářský průmysl	312
Pivovar a sladovna Leopolda Neumanna / I. moravskoslezský pivovar	
v Radvanicích / Prvý moravskoslezský pivovar a sladovna	312
K. ú. Slezská Ostrava	313
Doprava silniční	313
Řetězový most / Říšský most / most Miloše Sýkory	213
Energetika	313
Elektrárna Salma VII	313
Městská elektrárna	313
Hornictví	314
Jaklovecká dědičná štola, protiletické kryty	314
Důl, koksovna a elektrárna Salma	315
Důl Salm / jáma č. VII / Hugo / Hugo Eliška	315
Elektrárna jámy č. VII / Salma	315
Důl a koksovna Terezie / Bergschacht / Petr Bezruč	317
Důl Jan Maria	318
Důl Jan (Johann Nepomuk) / Jan Michal (Johann Michaeli) / Michálka	319
Důl a koksovna Trojice (Dreifaltigkeit Schacht) a kuželový odval	321
Vodní hospodářství	322
Věžový vodojem	322
Zaměstnanecké kolonie	324
Kolonie Jánská dolu Jan, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře	
Ferdinanda	324
Kolonie dolu Ignát / Salma I. „Salmovec“, hornická kolonie společnosti	
kníže Salm-Reifferscheidt	324
Kolonie Zvěřina „Zvěřinovec“ hornická kolonie Zwierzynova	
kamenouhelného těžářstva	327

K. ú. Stará Bělá	328
Vodní hospodářství	328
Zemní a věžový vodojem	328
K. ú. Svinov	328
Doprava železniční	328
Železniční stanice Ostrava-Svinov	328
Hutnictví	330
Válcovna trub Huldshinsky / válcovna Mannesmann	330
Potravinářský průmysl	330
Lihovar Vilém Grauer a syn / Spiritusindustrie Aktiengesellschaft /	
Slezské lihovary a škrobárny (Seliko)	330
K. ú. Třebovice ve Slezsku	332
Doprava lodní	332
Nultý kilometr Oderské vodní cesty, průplav Dunaj–Odra–Labe	332
Energetika	333
Elektrárna Třebovice / Elektrárna 1. máje / Teplárna VEOLIA, a. s.	333
K. ú. Vítkovice	335
Doprava železniční	335
Železniční stanice Ostrava-Vítkovice	335
Energetika	335
Energetická ústředna č. I a IV, Vítkovické železářny / závod 8, VŽKG / ČEZ	335
Energetická ústředna č. II a VI, Vítkovické železářny	337
Plynojem, Vítkovické železářny, Halasova ulice	337
Plynojem, Vítkovické železářny / multifunkční hala „Gong“	337
Hornictví	338
Nová jáma (Neuschacht) / důl Louis (Louisschacht) / Steinböck /	
generál Jeremenko / maršál Jeremenko	338
Hutnictví	339
Dolní oblast Vítkovice (DOV) / Technologický tok dolu Hlubina,	
koksovny a vysokých pecí Vítkovických železáren	339
Rudolfova huť	339
Důl Hlubina (Tiefbau), větší část areálu	340
Úpravna uhlí, uhelná služba	343
Koksovna	345
Vysoké pece	346
Energetická ústředna č. II	348
Energetická/dmychadlová ústředna č. VI / Malý svět techniky	348
Plynojem / multifunkční hala „Gong“	353
Rudolfova huť	353
Těžká mechanika, Vítkovické železářny	353
Továrna na litou ocel / ocelárna, lisovna, kovárna a pancéřová válcovací trať	
Vítkovických železáren / závod 3, VŽKG / VÍTKOVICE HEAVY MACHINERY, a. s.	253
Lisovna, kovárna tzv. parní divize a pancéřová válcovací trať	354
Těžká mechanika	356
Válcovna trubek, Vítkovické železářny / válcovna trub Třineckých	
železáren, a. s.	356
Vodní hospodářství	358
Věžový vodojem, zvonice kostela sv. Pavla	358
Závodní náhon a jez Vítkovických železáren	358
Zaměstnanecké kolonie	359
Stará Louisova kolonie / Jeremenkova osada dolu Louis / maršál Jeremenko,	
hornická kolonie Vítkovických kamenouhelných dolů	359
Část tzv. dvojdomky	360
Část tzv. panelová osada	360
Anglická kolonie, úřednická kolonie	361

I-domy (I-Häuser), dělnická a úřednická kolonie Vítkovických železáren	361
U-domy (U-Häuser), dělnická a úřednická kolonie Vítkovických železáren	362
Štítová kolonie (Giebel Kolonie), dělnická kolonie Vítkovických železáren	362
Kajro kolonie (Kairo Kolonie), dělnická kolonie Vítkovických železáren	366
Josefinská kolonie (Josefi Kolonie), dělnická kolonie Vítkovických železáren	367
Mistrovská kolonie Sirotčí ulice, dělnická a úřednická kolonie Vítkovických železáren	369
Mistrovská kolonie Ruská ulice, úřednická kolonie Vítkovických železáren	370
Dělnická kasárna, ubytovna společnosti Vítkovických železáren	370
K. ú. Zábřeh nad Odrou	376
Doprava lodní	376
Přístav Vítkovických závodů / průplav Dunaj–Odra–Labe	376
K. ú. Zábřeh-Hulváky	377
Hutnictví	377
Nová ocelárna a válcovna, Vítkovické železářny / závod 2, VŽKG / VÍTKOVICE STEEL, a. s.	377
Nová ocelárna / ocelárna I	377
Válcovna	378
MAPOVÉ PŘÍLOHY	381
Přehled objektů a areálů zobrazených v mapě	381
LITERATURA A PRAMENY	402
Literatura	402
Nepublikované práce	411
Archivní prameny	412
Internetové zdroje	412